

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

SOTSIAALMINISTEERIUM

JUSTIITSMINISTEERIUM

*Laste ja noorte
valdkondadeülese tugisüsteemi
väljaarendamise
lähtealused*

Veebruar 2014

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
Taust.....	4
Eesmärgid ja peamised tegutsemis-suunad	4
Soovitused tugisüsteemi arendamiseks	5
1. Valdkondadeülese strateegilise infovahetuse, koordineerimise ja vastutuse loomine.....	9
2. Eesmärkide ja rahastusotsuste tuginemine andmetele, uuringutele ja analüüsidele.....	10
3. Ennetustegevuse ühtlustamine ja esmatähtsaks seadmine	12
4. Kohalike võrgustike tõhusam rakendamine.....	13
5. Toe pakkumine spetsialistidele pädevuste arendamiseks ja tegutsemisviiside ühtlustamiseks	15
6. Regionaalsete pädevus- ja koordineerimiseüksuste loomine	16
Kokkuvõtte soovitustest.....	17

Sissejuhatus

Dokument „Riskilaste ja -noorte tugisüsteemi väljaarendamise lähtealused“ (edaspidi lähtealused) kirjeldab laste heaoluga seotult erinevate valdkondade ülese tugisüsteemi kujundamise peamisi ülesandeid ning esitab ettepanekud olulisemate eesmärkide ja prioriteetsete tegevussuundade kohta. Muu hulgas on see tarvilik programmi „Riskilapsed ja -noored“, riikliku laste ja perede arengukava 2012–2020, noortevaldkonna arengukava 2014–2020, uimastitarvitamise vähendamise poliitika valge raamatu, lastekaitseeaduse eelnõu ning teiste valdkondlike arengudokumentide sihtide saavutamise toetamiseks. Mainitud materjalides on valdkondadeülest koostööd nimetatud olulise läbiva põhimõttena. Rakenduse kohta terviklikumad ettepanekud siiski puuduvad. Koostöö korraldamise täpsustamiseks koostavad asjaomased ministeeriumid käesoleva dokumendi alusel üksikasjalikumad suunised.

Dokument on valminud Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ eelnevalt kindlaksmääratud projekti „Riskilaste ja -noorte tugisüsteemi väljaarendamine“ raames. Projekti viib ellu Sotsiaalministeerium koostöös Justiitsministeeriumiga aastatel 2013–2016.

Lähtealuste loomist nõustasid Sotsiaalministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Siseministeeriumi ja Justiitsministeeriumi esindajatest moodustatud juhtrühma liikmed Anne Kivimäe (Haridus- ja Teadusministeerium), Annikki Tikerpuu (Sotsiaalministeerium), Elis Haan (Sotsiaalministeerium), Gerttu Aavik (Eesti Noorsootöö Keskus), Jenny Jakobson (Siseministeerium), Kätlin-Chris Kruusmaa (Justiitsministeerium), Pille Soome (Sotsiaalministeerium) ja Tiina Kivirand (Haridus- ja Teadusministeerium) ning täiendavalt kaasatud ametnikud ja projekti doonorpartneri Norra laste-, noorte- ja pereasjade direktoraadi ekspert Pål Christian Bergstrøm. Välise ekspertidena kaasati protsessi Veiko Lember (Tallinna Tehnikaülikool) ja Andres Aru (Õiguskantsleri Kantselei).

Lähtealuste koostamise eest vastutas Sotsiaalministeerium. Dokumendi sisu väljatöötamist juhtisid Annikki Tikerpuu ja Pille Soome (mõlemad Sotsiaalministeerium) ning Pål Christian Bergstrøm (Norra laste-, noorte- ja pereasjade direktoraat). Dokumendi tehniline teostaja oli Jaan Aps (OÜ Stories For Impact).

Töös kirjeldatud probleemistik, ülesanded ja soovitude lähtekohad tuginevad olemasolevatele andmetele, uuringutele ja analüüsidele. Käesolevas dokumendis pole mahu säästmiseks viiteid loetletud. Siinkohal on ära toodud allikad, mille järeldusi ja soovitusi on lähtealuste koostamisel kõige ulatuslikumalt kasutatud.

- [Lastekaitse korralduse uuendamise alusanalüüsi lõpparuanne](#) (PricewaterhouseCoopers, 2013)
- [Lastekaitseeaduse eelnõu mõjude analüüs](#) (Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE, 2013)
- [Laste hoolekande korraldus valdades ja linnades](#) (Riigikontroll, 2013)
- [Vabariigi Valitsuse tegevus oma töö mõjude hindamisel ja tulemustest aruandmisel](#) (Riigikontroll, 2012)
- [Kliendikeskne esmatasandi juhtumitöö ning juhtumikorraldus sotsiaalkaitse tervikliku koostoime tagamisel](#) (KPMG, 2011)

- **Ühtsema valitsemise poole. Hindamisdokument ja soovitused** (OECD, 2011)
- **Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö** (Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut, 2009)

Taust

Laste ja noorte heaolust sõltub meie riigi edasine käekäik. Eesti positiivsete tulevikutsenaariumide teostumiseks on vajalik laste üleskasvamine turvalises ja arendavas keskkonnas, mille k-ujunemine sõltub iga lapsevanema valikutest ja kõigi perede toimetulekust. Samavõrra tähtis on avaliku sektori eri asutuste sihtide selgus ja koostöös tegutsemise edukus lastele, noortele ja peredele toe pakkumisel.

Turvalise arengukeskkonna ja täiskasvanute järjekindla toe puudumine toob seevastu kaasa negatiivsed tagajärjed kõigepealt lapse vahetule heaolule, seejärel tema toimetulekule täiskasvanuna ning kokkuvõttes majandussüsteemile ja riigile tervikuna. Kuritegevuse kasvu, tööjõu vähese konkurentsivõime ja paljude teiste ühiskondlike probleemide juured peituvad laste heaolu kahjustavate mõjutegurite ebapiisavas ennetuses. Lapse igas eluetapis toob negatiivsete olukordade esinemine kaasa ka otsese koormuse nii riigi eri valdkondade kui kohalike omavalitsuste kulueelarvetele.

Eesti riik on võtnud kohustuse tagada igale lapsele tema heaoluks vajalik kaitse ja hooldus, tehes seda muu hulgas ÜRO lapse õiguste konventsiooniga liitumise kaudu. Konventsioonis sätestatud ideaalide poole pürgimine aitab laste ja noorte riikliku tugisüsteemi edasiarendamise käigus langetada võimalikult õigeid otsuseid.

Hoolimata mitmetest lähiaastate positiivsetest arengutest (nt mõningate laste heaolu kajastavate statistiliste näitajate paranemine ja lasteombudsmani institutsiooni loomine) **tuleb laste ja noorte tugisüsteemi Eestis kiirelt ja tulemuslikult edasi arendada**. Hiljutised analüüsid juhvivad tähelepanu mitmele süsteemsele probleemile. Nende hulka kuuluvad ametiasutuste valdkondadevaheline puudulik koostöö laste heaolu tagamisel, omavalitsuste ebauhtlane suutlikkus ja samas ebapiisav riiklik toetus neile, liiga aeglane lapsi toetavate institutsioonide (nt asenduskodude, erikoolide) sisuline ümberkujundamine ja töömeetodite laiendamine (nt asendushoolduse ja alaealiste mõjutusvahendite osas).

Olukorra parandamiseks on ette võetud mitmeid uusi algatusi, näiteks Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ käivitamine ja lastekaitseseaduse uuendamine. Toimumas on arengud käitumisprobleemidega laste süsteemseks abistamiseks (nt vaimse tervise keskuste rajamine, käitumisprobleemidega lastele perepõhise sekkumisprogrammi rakendamine). Käesolevad lähtealused aitavad sätestada põhimõtteid ja eesmärke, et uuendused suudaksid tõepoolest laste ja perede olukorda süsteemselt parandada.

Mida suurema hulga laste heaolu õnnestub tugisüsteemi edasiarendamisega tagada, seda kindlam on riigi säilimine ja toimetulek. Turvalises ja toetavas arengukeskkonnas sirgunud inimesed suudavad täiskasvanuna endaga ise hästi hakkama saada, parandada oma elatustaset ning hoolitseda eakate põlvkonna eest.

Eesmärgid ja peamised tegutsemissuunad

Käesolevas dokumendis kirjeldatava tugisüsteemi **põhimõtted** lähtuvad ÜRO laste õiguste konventsioonist ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartast. Enamik inimõiguste konventsioone

kaitsevad eelkõige täiskasvanute huve. Nimetatud kaks dokumenti on aga aluseks otsustele, mis suudavad tagada ühiskonna kestmise tänu laste kaitsele ja heaolule. Olulisimate põhimõtete hulka kuuluvad järgmised:

- igasugustes lapsi puudutavates ettevõtmistes seada esikohale lapse huvid;
- tagada lapsele tema heaoluks vajalik kaitse ja hooldus, võttes selleks tarvitusele kõik asjakohased seadusandlikud ja administratiivmeetmed.

Tugisüsteemi edasiarendamise peamine eesmärk on olukorra saavutamine, kus lastele, noortele ja peredele nende heaolu kindlustamiseks pakutav ennetustegevus ja abi on samaaegselt õigeaegne, asjakohane, kvaliteetne, kättesaadav ja piisav kõikjal Eestis. Pere toimetuleku ja vanemluse toetamine on eri vanuses laste ja noorte arengu toetamisel esmatähtis. Seetõttu mõeldakse edaspidises tekstis laste toetamise all perede toetamist ka juhul, kui seda pole eraldi nimetatud.

Tugisüsteemi edasiarendamise eesmärgi saavutamiseks tuleb tugisüsteemi edasi arendada viisil, mis tagab:

- riiklikult selged sihid, sujuva koordineerimise ja koostöö eri valdkondade vahel nii administratiivse jaotuse kui sisuliste valdkondade mõttes;
- spetsialistide piisava kompetentsi ning ressursside tõhusa kasutuse riiklikul ja kohalikul tasandil;
- laste ja perede kaasamise vajaduste sõnastamisse ning lahenduste teostamisse;
- meetmete kvaliteedi ja ühtlase kättesaadavuse;
- rõhuasetuse ennetusele ja mõjusatele sekkumistele;
- selge vastutuse ja sujuva koostöö juhtumite korraldamisel;
- süsteemse lähenemise andmete kogumisele, tegevuste hindamisele ning teadus- ja arendustööle.

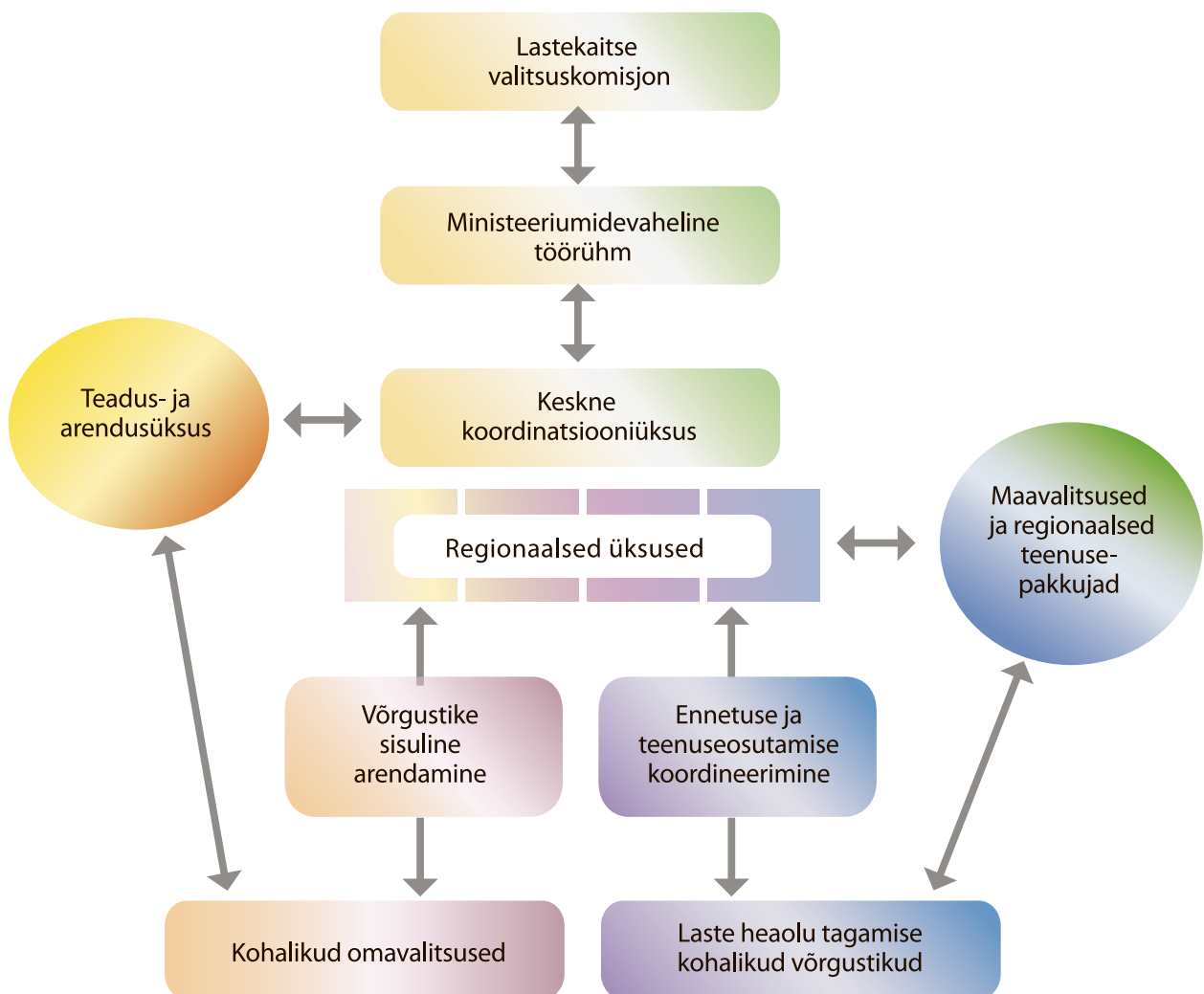
Osapooled on tugisüsteemi edasiarendamist juba alustanud nii riiklikult koordineerituna (dokumendi sissejuhatuses nimetatud sammud) kui ka kohaliku tasandi algatuste tulemustena (nt valdkondlike võrgustike moodustamine). Laste ja perede heaolu huvides on siiski tarvis ette võtta käesolevas dokumendis kirjeldatavad süsteemsed ümberkorraldused, millega antakse ka sisuline panus uue lastekaitseaduse valdkondadeülese koostöö põhimõtte rakendamisse.

Soovitused tugisüsteemi arendamiseks

On tähtis rõhutada, et laste kaitse ja heaolu tagamise nimel tegutsevad Eestis iga päev pühendunult paljude erialavaldkondade töötajad. Sealjuures on selge suund aktiivsema omavahelise koostöö ja tulemuslikumate meetodite kasutamise poole. Positiivseid trende on teisigi, näiteks kodanikualgatustega koostöös leiduvate võimaluste rakendamine. Siiski vajab laste, noorte ja perede tugisüsteem põhjalikumalt edasiarendamist.

Tuginedes rahvusvaheliste konventsioonide põhimõtetele, riiklikele eesmärkidele ja praeguse olukorra kohta tehtud analüüsidele, teevad käesolevate lähtealuste koostajad valdkondadeülese tugisüsteemi edasiarendamiseks alljärgnevad ettepanekud.

Alljärgneval joonisel on esitatud **tugisüsteemi lihtsustatud administratiivne mudel**, mille järgimine võimaldab erinevatel riigiasutustel ja teistel osapooltel tegutseda lähtuvalt laste vajadustest ja kohalikust olukorrast. Välja pakutud mudel toimiks teoreetiliselt, olles samaaegselt kooskõlas ka osapoolte praeguste plaanide ja võimalustega. Samas sõltub mudeli toimimine kindlasti õigusaktide täiendamisest.

Koordinatsiooni eest igal tasandil vastutavate **osapoolte funktsioonid** on järgmised:

- **Lastekaitse valitsuskomisjon** aitab laste kaitset ja heaolu tagamist strateegiliselt tähtsustada ning tugisüsteemi edasiarendamiseks vajalike otsuste elluviimist toetada, samuti annab poliitilise mandaadi ministeeriumidele ja suunised-soovitused kohalikele omavalitsustele strateegilisteks otsusteks, tegevuste kavandamiseks ja vajaduse korral õiguslikeks muudatusteks laste, noorte ja perede heaolu toetamisel. Valitsuskomisjoni kuuluvad alaliste liikmetena sotsiaalminister, haridus- ja teadusminister, siseminister ja justiitsminister, omavalitsusliitude esindajad, laste ja noorte esindajad.
- **Ministeeriumidevaheline töörühm** arutab ja teeb ettepanekuid kokkulepete sõlmimiseks strateegiliste tegevuste planeerimisel ja elluviimisel. Vastavalt valitsuskomisjoni antud mandaadile koostab töörühm iga-aastase tegevuskava valdkondadeülese tugisüsteemi sujuvaks toimimiseks ja arendamiseks. Töörühm koordineerib, ühtlustab ja viib ellu laste, noorte ja perede heaolu puuduvat poliitikakujundust; see puudutab nii õigusruumi arendamist, tegevuste kavandamist ja põhimõtete uuendamist oma valdkonnas (nt kvaliteedistandardid), töömahtusid ja -piirkondi (nt ennetuse sihtrühmadeni jõudmine) kui ka eelarvekujunduse ettepanekuid (nt laste heaoluga seotud prioriteetide valik). Ministeeriumidevahelisse töörühma kuuluvad Haridus- ja Teadusministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi esindajad, kes kaasavad vastavalt vajadusele ministeeriumi haldusala asutustes töötavaid spetsialiste. Ministeeriumidevahelise töörühma tegevust koordineerib Sotsiaalministeerium.
- Et riiklikku laste, noorte ja perede heaolu puuduvat poliitikakujundust võimalikult hästi ja ühtlustatult kohalikule tasandile viia ning kohalikke omavalitsusi asjakohaste tegevuste planeerimisel nõustada ja toetada, näevad lastekaitse riikliku korralduse uuendamise kavatsused ette **keskse koordinatsiooniüksuse** loomise. Keskne koordinatsiooniüksus peab tagama **regionaalsete üksuste** tegevuse ühtlustatuse, et igas Eesti piirkonnas saaksid kohalikud omavalitsused sarnasele kompetentsile ja ülesehitusele põhinevat tuge. Regionaalsete tugiüksuste põhifunktsioonid oleksid järgmised:
 - mitterahalise toe koordineeritud pakkumine kohaliku omavalitsuse mandaadiga võrgustike arendamiseks, seda nii eestvedamis- kui erialase suutlikkuse tõstmise näol;
 - funktsiooni loomine, mida investeerimispananganduse analoogi kasutades võib kutsuda portfelli-halduseks. Igal regionaalses üksuses töötaval nn portfelli-halduril oleks nn portfell piirkonna kohalike omavalitsuste võrgustikest, millest igaühe eraldi suutlikkust ta aitab tõsta. Portfelli-halduri ülesanne oleks muu hulgas panustamine kohalike võrgustike arendusse, näiteks pakkudes kohalikule omavalitsusele

nõustamist terviseprofiilide koostamisel ja asjakohaste tegevuste planeerimisel ning nõustamist laste, noorte ja pere valdkonnas algandmete kogumisel;

- abi erinevate teenuseosutajate (laste vaimse tervise keskused, õppenõustamiskeskused, kohalike omavalitsuste perekeskused, noortekeskused jt) tegevuse koordineerimisel regioonis ja mõjusate teenuste (nt tõenduspõhised sekkumisprogrammid) omavalitsustele kättesaadavaks muutmise;
 - **andmete kogumise vormide ja näidisküsimustike loomine ning soovitude andmine** aitamaks kohalikke võrgustikke nende töö kavandamiseks ja korraldamiseks tarvilike andmete kogumise ja analüüsiga;
 - **abi pakkumine keeruliste juhtumite korraldamisel** (sh kogenud spetsialistide oskusteabe pakkumine ja mobiilsete meeskondade teenuse pakkumine).
- **Teadus- ja arendusüksus** on kompetentne, stabiilne ja kulutõhus partner riigile statistika kogumisel ja analüüsil, teadus- ja tõenduspõhiste programmide kohandamisel ja hindamisel jne. Praegu on Eestis laste kaitset ja heaolu puudutataval teemadel kompetentsi mitmetel osapooltel, kuid hajutatult (näiteks rahvatervise valdkonnas ja vähesel määral sotsiaalvaldkonnas pakub teadus- ja arendustegevust Tervise Arengu Instituut). Ülikoolide ressurss võiks olla teadlikumalt kasutatud, sealhulgas riiklike grantide ja tellimuste kaudu. Seetõttu võiks teadus- ja arendustegevuse „täispaketi“ jaoks vajalikke teenuseid pakkuva üksuse moodustada näiteks koalitsioonina olemasolevatest osapooltest.
 - **Maavalitsused ja regionaalsed teenusepakkujad** on kaasatud vastavalt oma ülesannetele ja tegevusvaldkondadele, mis puudutavad laste heaolu tagamist (maavalitsused näiteks lapsendamise teemal; regionaalsete teenusepakkujatena näiteks õppenõustamiskeskused ja kavandavad vaimse tervise keskused).
 - **Kohalikud omavalitsused** tagavad laste arenguks soodsa keskkonna, võttes selleks ette kõik vajalikud tegevused (alates eesmärkide seadmisest ja eelarve tagamisest kuni vajalike teenuste pakkumise korraldamiseni).
 - **Kohalikud võrgustikud** on kohaliku omavalitsuse koordineeritav töökorralduse viis eri valdkondade spetsialistide koostöö korraldamiseks nii eesmärkide seadmisel kui laste-pere kaasamisel ja konkreetsete juhtumite lahendamisel. Võrgustiku formaliseerimine annab iga piirkonna kohaliku omavalitsuse jaoks ühe kindla selge mandaadiga koostöö-partneri keskse koordinatsiooniüksuse poolt riiklikult suunatud tegevuste rakendamiseks kohalikest vajadustest lähtuvalt. Vt lisaks käesoleva dokumendi soovitus 4.

Esimese sammuna on lastekaitseüsteemi kesket koordinatsiooni võimalik kõige kiiremini parandada ministeeriumidevahelise töörühma loomise abil alates 2014. aastast. Üheks võimaluseks on edasi arendada käesolevate lähtealuste koostamise toetamiseks loodud juhtrühma tööd.

1. Valdkondadeülese¹ strateegilise infovahetuse, koordinatsiooni ja vastutuse loomine

Laste kaitse ja heaolu tagamisel on **suurim roll neljal ministeeriumil** (Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium ja Justiitsministeerium) ja nende **allasutustel**. Igapäevatöös panustavad tervikusse omakorda riiklikul (sh riiklikult hallatavad ametiasutused ja nende regionaalsed üksused) ja kohaliku omavalitsuse tasandil tegutsevad spetsialistid. Koordinatsiooni parandamise vajadus on tõestatud uue lastekaitseeaduse eelnõu ettevalmistamisel koostatud analüüside tulemusena, samuti selgunud osapoolte tagasisidest riskilaste ja -noorte ning rahvatervise programmide elluviimisega alustamisel.

Ülesannete iseloomustus, tuginedes praeguse olukorra kaardistusele

- Ükski asutus ei sea laste, noorte ja perede heaolu terviklikult hõlmavaid eesmärke ega vastuta nende saavutamise eest. Riiklike arengudokumentide analüüs näitab endale võetud sihtide killustatust eri ministeeriumide vahel. Isegi kui valdkondlikes arengukavades on seatud nii valdkonna- kui sidusvaldkondadeüleseid eesmärke, hajub vastutus nende teostamise eest laiali. Kooskõla ja tulemusliku tegutsemise tagamine eri valdkondade ja erialaspetsialistide üleselt on väga keeruline.
- Kuigi Sotsiaalministeeriumi laste ja perede osakonna põhiülesanne on kavandada ja ellu viia laste õiguste ja lastekaitse poliitikat, puudub ministeeriumil praegu mandaat korraldada valdkondadeülest koordinatsiooni ning osakonna võimalused suunata teiste osapoolte poliitikat on piiratud. Samuti puudub koordinatsiooni korraldamiseks formaalne ministeeriumidevaheline tööformaat.
- Katseid ministeeriumide arengu- ja nende rakendusplaanide sisuliseks sidumiseks on tehtud mitmeid (nt laste ja perede arengukava 2012–2020), kuid eesmärkide ja tegevuste valdkondadeüleline seostamine on siiski peamiselt vormiline. Ministeeriumidel on samas tekkinud valmisolek olukorda parandada (nt Euroopa Majanduspiirkonna toetuste programmi „Riskilapsed ja -noored“ kaudu).
- Uue lastekaitseeaduse eelnõu küll sätestab valdkondadeülese koostöö põhimõtte, toob sisse lastekaitse valitsuskomisjoni loomise ning annab rakendusliku koordinatsioonirolli Sotsiaalkindlustusametile, kuid üldseadusena ei too välja konkreetselt erinevate osapoolte rolle, ülesannete jaotust, koordinatsiooni sisu. Täpse rakendusmehhanismi ehitamine ei olegi üldseaduse raames võimalik. Seetõttu on vajalik luua selged ja ühtsed lähtealused ning raamistik laste, noorte ja perede heaolu tagava valdkondadeülese tugisüsteemi loomiseks.

Ettepanekud järgmisteks sammudeks

- **Käesolevale lähtealuste dokumendile selge poliitilise mandaadi andmine ning selle elluviimiseks täpsema tegevuskava loomine**, näiteks laste ja perede arengukava 2012–2020 lisana ning riikliku nn valge raamatuna, et tuua selgemini välja erinevate osapoolte rollid ja ülesannete jaotus valdkondade koostöös.
- **Valdkondadeülese koostööformaadi loomine** täpsemalt eesmärgistatud ja omavahel seostatud tegevuste koordineerimiseks.

¹ Terminiga „valdkondadeüleline“ on käesoleva dokumendi mõistes silmas peetud nii erinevate valdkondade (haridus, tervis, sotsiaal, õigussüsteem jt) kui ka eritasandite (riik, kohalik omavalitsus) ülest ja vahelist koostööd ning koordinatsiooni.

- Valdkondadeülese koordineerimise, koostöö ja tulemusliku tegutsemise praktiliseks korraldamiseks moodustada ministeeriumide esindajatest koosnev töörühm ühtseks laste õiguste ja lastekaitse poliitika kujundamiseks. Mitmeid käesoleva dokumendi soovitusi on võimalik planeerida ja ellu viia just selle töörühma poolt. Uues lastekaitseaduses tuleb töörühma moodustamine, mandaat ja vastutus võimalikult selgelt kindlaks määrata.
- **Võimaluse loomine tööks abivajajate isikustatud andmetega valdkondadeülesele, sh infosüsteemidevaheliste andmepäringute (nt rahvastikuregister, STAR, SKAIS, EHIS, PPA riskiperede ja isikute andmekogu) võimaldamine või olemasolevate registrite ühildamine.** Andmete kogumise põhimõtete (mõisted, klassifikaatorid jms) ühtlustamine erinevates infosüsteemides.

2. Eesmärkide ja rahastusotsuste tuginemine andmetele, uuringutele ja analüüsidele

Sarnaselt valdkondadeülese koordineerimisega on teadmispõhine poliitikakujundus sihiks, mida senised riiklikud arengudokumendid on esile toonud (nt laste ja pere arengukava eesmärgistab Eesti laste- ja perepoliitika teadmispõhisena), kuid seni on puudunud selleks selged sammud. Vastavaid puudusi poliitikakujunduses laiemalt on esile toonud nii OECD² kui Riigikontroll³. Teadmispõhine poliitikakujundus eeldab süsteemset ja järjepidevat tööd nii riigiasutuste, kohalike omavalitsuste kui erinevate teenuseosutajate poolt. Näiteks programmi „Riskilapsed ja -noored“ tegevustesse on kavandatud otsuste ja valikute tegemisele eelnevate uuringute ja analüüside korraldamine (nt tõendus põhiste programmide valikuanalüüs, kohalike omavalitsuste võimekuse hindamine abivajavate laste toetamisel).

Ülesannete iseloomustus, tuginedes praeguse olukorra kaardistusele

- Puudub süsteemne andmete kogumise viis laste, noorte ja pere kohta, mis annaks hea ülevaate kohaliku omavalitsuse tasandil tehtavast lastekaitsetööst ja oleks ühtlasi nii omavalitsusele abiks arenguplaanide ja eelarvete kujundamisel ning teenuste arendamisel kui ka riigile oluline teabeallikas valdkondlike arengukavade koostamiseks ja valdkondadeülese koostöö kujundamiseks, samuti riiklike ja välisvahendite eesmärgipärasemaks suunamiseks.
- **Eri valdkondades kogutud andmed ei ole võrreldavad ja ühtlustatud** (mõisted, klassifikaatorid jne) ega kirjelda seetõttu tervikolukorda (näiteks kogub Sotsiaalministeerium laste kohta andmeid diagnooside ja puude raskusastme põhised, Haridus- ja Teadusministeerium aga hariduslike erivajaduste järgi, kuigi tegemist on osaliselt kattuvate sihtrühmadega).
- Mõjuanalüüside olemasolu ja arvestamine laste, noorte ja pere olukorra parandamiseks vajalike sihtide seadmisel, tegevusviiside valikul ja rahastuse eraldamisel on ebapiisav. Praegu ei koguta kõiki tõendus põhise poliitika kujundamiseks ja laste heaolu parandamiseks vajalikke andmeid ning praegune andmekogumine on ebaühtlane nii kohalikul kui riiklikul tasandil. Andmete ja analüüside kasutamine juhtimis- ja rahastusotsuste tegemisel on

² Ühtsema valitsemise poole. Hindamisdokument ja soovitused (OECD, 2011)

³ Vabariigi Valitsuse tegevus oma töö mõjude hindamisel ja tulemustest aruandmisel (Riigikontroll, 2012)

puudulik või liiga aeglane.

- Riigieelarve kui terviku koostamisel ei ole Riigikontrolli ja OECD hinnangul kasutatud kõikjal majandusliku hindamise ja prognoosimise vahendeid laste heaolu parandavate tegevuste planeerimisel, sh kulu-tulu mudelid ennetusinvesteeringute ja tagajärgede leevendamise kulutuste vaheliste seoste loomiseks. Näiteks on üldjuhul välja toomata mõjusa ennetuse kokkuhoiupotentsiaal seoses ressursidega, mis sisejulgeoleku valdkonna asutustel kuluvad ennetamata jäänud probleemide tagajärgedega tegelemisele (nt õigusrikkumised).
- Eri valdkondade asutuste erinevatest rahastamisskeemidest tulenevad barjäärid teenuste integreerimisel (nt tervishoiu-, haridus- ja sotsiaalteenused).

Ettepanekud järgmisteks sammudeks

- Laste, noorte ja perede valdkonna **ühtse teadus- ja arendusasutuse loomine või teemaga juba tegelevatele asutustele järjepideva koostöövormi kujundamine**. Peamine roll: andmekogumise aluste ühtlustamine, andmete kogumine ja analüüs riigiasutuste töö kavandamise, teostamise ja hindamise ning kohalikul tasandil tehtava tegevuse ja tõenduspõhise poliitikakujunduse toetamiseks ning riiklike ja välisvahendite eesmärgipärasemaks suunamiseks.
- Kohaliku omavalitsuse, regiooni ja riigi tasemel **lapse heaolu kajastava kvaliteedimõõdikute süsteemi loomine ja eesmärkide seadmine**, kusjuures kvaliteedimõõdikud on:
 - selgesõnalised ja mõõdetavad;
 - poliitikamuudatuste abil ja kindlaksmääratud aja jooksul saavutatavad;
 - töövahend kohalikule omavalitsusele, mille abil saab kaardistada lapse heaolu tugevusi ja arendamist vajavaid valdkondi, tulemuste põhjal planeerida edasist arengut ning jälgida edusamme;
 - aluseks teadus- ja arendusasutuste koostööüksusele esitatavale tellimusele;
 - seotud süsteemidega, mis on juba loodud (nt paikkonna terviseprofiilid; Politsei- ja Piirivalveameti isikute- ja aadressipõhine registreeritud juhtumite seiresüsteem).
- Ressursside planeerimisel valdkondadeülese vaate rakendamine ja kulu-tulu analüüside kasutamine.
- Sotsiaalministeeriumi poolt eestvedaja rolli võtmine ministeeriumidevahelise töörühma kaudu eri ministeeriumide ja nende valdkondade asutuste laste, noorte ja perede heaolu toetamiseks vajalike strateegiliste tegevuste planeerimisel ja elluviimisel, sh iga-aastase tegevuskava ja pikemaajaliste tegevuskavade ning eelarvekujunduse ettepanekute tegemine valdkondadeülese tugisüsteemi arendamiseks.
- Riigieelarvest rahastavate tegevuste valikul kulu-tulu analüüside ja mudelite kasutamine, mis loovad seosed ennetusinvesteeringute ja tagajärgede leevendamise kulutuste vahel.
- Tõenduspõhiste ja mõjusate meetmete rahastamine, väikese mõjuga tegevuste rahastamisest loobumine (nt asendushoolduse ja erikoolide süsteemide korraldamisel). Tegevuste tulemuste süsteemne ja järjepidev hindamine ja nende võrdlemine laste heaolu parandamiseks seatud eesmärkidega nii riiklikul kui kohalikul tasandil.
 - Ministeeriumidevahelise töörühma poolt eestvedaja rolli võtmine teadus- ja tõenduspõhiste mõjusate praktikate arendamisel ja levitamisel nii omavalitsuste kui

ministeeriumide endi allasutuste seas. Pikemas perspektiivis tuleb laste ja noorte tugimeetmete rahastamispõhimõtted kujundada selliselt, et need:

- suurendavad kohalike omavalitsuste vastutust ja motivatsiooni arendada ja osutada pigem ennetavaid ning otseselt lapse huvidest ja vajadustest lähtuvaid meetmeid;
- vähendavad võimalust suunata lapsi ja noori riiklikult rahastavaid teenuseid saama üksnes seetõttu, et see on kohalikule omavalitsusele majanduslikult kasulik.
- Projektitoetuste ja avatud taotlusvoorude korraldamisel vältida ühekordsete algatuste rahastamist, mille jätkusuutlikkus on ebaselge ning millel pole kohaliku omavalitsuse või riiklikku tagatist tegevuste jätkamiseks (v.a konkursid uuenduslike ja paljutöotavate ideede leidmiseks ning seni katsetamata lahenduste testimiseks). Rahastusotsuste tegemisel tuleb eelistada investeringuid tegevustesse, mille puhul on mõjususe tõendatud või on planeeritud tegevuse mõju teaduslik hindamine ning tegevusmudel on jätkusuutlik.
- Laste heaolu mõjutavate poliitiliste valikute mõju ja tagajärgede esiletoomine poliitikutele ja avalikkusele tähelepanu köitval ja mõistetaval viisil ning kõigi laste, noorte ja perede heaolu valdkonnas tegutsevate tasandite ja osapoolte kommunikatsioonis. Selleks eri valdkondade asutuste omavahelise infovahetuse tõhustamine ja teavitustegevuste koordineerimine.
- Valdtkonnas kasutada oleva rahastuse suurendamine erasektori ja kodanikualgatuste panuse kaasamise abil potentsiaalselt mõjusate lahenduste katsetamiseks (nt nn ühiskondliku kasu võlakirjade⁴ abil, mis kaasavad finantsinvestoreid potentsiaali omavate, kuid seni tõestamata programmide testimisse, kusjuures ebaedu korral ei peagi riik testimise kulusid katma). Edukalt testitud programme on avalikul sektoril võimalik ise edasi finantseerida ja laiendada.

3. Ennetustegevuse ühtlustamine ja esmatähtsaks seadmine

Erinevate arengukavade ja võetud tegevussuundade kaudu on laste heaolu eest vastutavad ministeeriumid ning mitmed omavalitsused hakanud **panustama olulisel määral laste ja perede heaolu mõjutavate riskide ennetusse ja probleemide vähendamisse**. Ennetustegevuste parema koordineerimise abil on võimalik saavutada veelgi paremaid tulemusi, kasutades olemasolevaid ressursse senisest tõhusamalt. Nii laste ja perede arengukava 2012–2020 kui programmi „Riskilapsed ja -noored“ tegevuste planeerimisel on lähtutud põhimõttest, et ennetustegevused peavad põhinema vajadustel ja olema tulemuslikud.

Ülesannete iseloomustus, tuginedes praeguse olukorra kaardistusele

- Ennetustegevuse tulemused ei ole kohe nähtavad ja mõju on raskesti mõõdetav, mistõttu puudub arusaam esmatasandi ennetuse tähtsusest kui olulisest eelarvekoormuse vähendajast.
- Eri osapooled küll teostavad mitmeid ennetustegevusi, kuid erinevatest põhimõtetest lähtuvalt, reeglina ühe valdkonna piires, ilma tulemuste hindamiseta ning aastate lõikes ebaühtlases mahus.

⁴ Ingl k *social impact bonds*, vt lähemalt nt Suurbritannia kogemust <https://www.gov.uk/social-impact-bonds>

- Miinimumstandardid teenuste ja sekkumiste kvaliteedi tagamiseks on ebapiisavad või puuduvad üldse.
- Vabaühenduste panus ennetusalasesse tegevusse ei ole koordineeritud, rahastus on ebaselge (sh ministeeriumide poolt omavahel ühtlustamata alustel), rahastatakse (nt Hasartmängumaksu Nõukogu poolt) ja viiakse ellu tegevusi, mille mõjususe kohta info puudub.

Ettepanekud seoses ennetuse esmatähtsaks seadmisega

- Ennetuse olulisuses, põhimõtetes, miinimumstandardites ja kvaliteedikriteeriumides kokkuleppimine.
- Ennetuse eesmärkide, täpsemate sihtrühmade, geograafilise jaotuse, mõju saavutamiseks minimaalselt vajalike mahtude ja kasutatavate meetodite kooskõlastamine valdkondade vahel enne iga eelarveaasta tegevuskavade kinnitamist. Seda tuleb teha nii riiklikul kui kohalikul tasandil.
- **Kohaliku tasandi ennetusalase tegevuse toetamine**, sealhulgas tugi eri valdkondade spetsialistide suuremale koostööle suunatud planeerimisel, ennetustegevuste teostamisel (nt piirkondlikult ühiste kavandamis- ja hindamiskohtumiste korraldamine) ja mõjude hindamisel (nt hindamisvormide ja küsitluste korraldamise näidismaterjalide väljatöötamine).
- **Vabaühenduste teostatavate ennetustegevuste ja rahastuse ühtlustamine** lähtuvalt ühenduste rahastamise juhendmaterjalist (sh Hasartmängumaksu Nõukogu toetuste andmise põhimõtete ülevaatamine) ning tegevuste mõjususe hindamise toetamine (sh hindamisvahendite levitamine ja hindamise rahastamine).

4. Kohalike võrgustike tõhusam rakendamine

Iga kohaliku omavalitsuse kohustus on lähtuda vastavas vallas või linnas elavate laste õigustatud vajadustest ja huvidest ning toetada abivajajaid. See tähendab, et piirkonnas elavad lapsed peavad saama vajalikke sekkumisi ja teenuseid õigeaegselt, asjakohaselt, kvaliteetselt ja piisavas mahus. Kohalike omavalitsuste majanduslik suutlikkus ja juhtide prioriteedid laste-perede heaolu puudutavates küsimustes on sageli erinevad, samuti erineb kohalike omavalitsuste võimekus koguda andmeid nii olukorra kui vajaduste kohta, jälgida nende ajas muutumist ja teostada oma tegevusi asjakohasest infost lähtuvalt. Lisaks asuvad mitmed olulised kohalikul tasandil tegutsevad spetsialistid ministeeriumide ja nende allasutustes või pakuvad teenust eraldiseisvalt ega allu omavalitsustele (nt perearstikeskuste ja õppenõustamiskeskuste töötajad).

Ülesannete iseloomustus, tuginedes praeguse olukorra kaardistusele

- Kohalike omavalitsuste poliitikute ja ametnike koostöö puudumine, ebaühtlane andmete kogumine ja analüüsil põhinevate juhtimisotsuste tegemine ning valdkondliku strateegilise planeerimise puudulik oskus toovad kaasa suured erinevused kohalike omavalitsuste tasandil laste heaolu puudutavate valdkondlike arenguplaanide ja eelarvete kujundamisel ning teenuste arendamisel.
- Eri valdkondade vahel jaotunud erialaspetsialistide koostöö ei moodusta sujuvalt toimivat ja piisavalt tulemuslikku tervikut kohaliku omavalitsuse tasandil ega ühtlaselt üle Eesti. Tarvilikud abinõud laste vajaduste märkamiseks ja nende arvesse võtmiseks võivad jääda rakendamata just olukordades, mis nõuaksid valdkondade ja erialaspetsialistide vahelist

koostööd, mis tähendab, et osa lastest ei saa vajalikku kaitset ja hooldust üldse või ei ole see piisava kvaliteediga.

- **Valdkondlik võimekus lastele ja peredele suunatud teenuste osutamisel ja kättesaadavus kohalikes omavalitsustes on ebaühtlane.** Riiklikud ja/või omavalitsuse enda ressursid ei ole mõnikord piisavad (erialaspetsialistide puudus) või asjakohaselt kasutatud, mistõttu need ei taga alati vajalikku ja piisavat abi. Selle tagajärjeks on lastekaitsetöötajate, kooli tugispetsialistide jt ülekoormus ning paljudel juhtudel nende tegevuste hilinemine, pealiskaudsus, ebajärjepidevus ja ebapiisavus.
- **Laste kaitse ja heaolu tagamisega seotud juhised puuduvad või on ebapiisavad.** Spetsialistid kujundavad oma praktikaid enamasti ise ning seetõttu on lastele ja peredele pakutav abi üleriigiliselt ebaühtlase kvaliteediga.
- Lastele ja peredele mõeldud sotsiaalteenuste kvaliteedistandardid ja juhendid on asjakohase järelevalve osas puudulikud.

Ettepanekud seoses võrgustikutöö põhimõtete rakendamisega ühismõju loomiseks

Enamik kohalikke omavalitsusi on juba kaetud alaealiste komisjonide ja paljudel juhtudel ka mitteametlike (nt spetsialistide ümarlauad) võrgustikega, mis on seotud laste ja perede heaolu tagamisega. Praegu ei ole taolistel võrgustikel aga formaalset või strateegilist osa riiklikus tugisüsteemis ning nad tegutsevad eraldiseisvalt ja toetuseta. **Laste kaitse ja heaolu terviklikuks tagamiseks on erinevate valdkondade tegevuse keskne koordinaatsioon ja toetus nii juhtimise kui spetsialistide koostöö tasandil hädavajalik.**

Soovitus on luua lisaks toimivatele võrgustikele kohaliku omavalitsuse territooriumil või kohalike omavalitsuste üleselt ühe selge mandaadi ja eesmärkidega **otsustajate tasandi koostööüksus** (võrgustik), mis planeerib strateegiliselt ja koordineerib piirkonna vajadustest lähtuvalt lastele ja peredele suunatud erinevate valdkondade pakutavate tegevuste ühtlustatud arengukavasid, tegevuskavasid ja eelarvet.

Koostööüksuse põhimõtted:

- koostööüksusesse on kaasatud juhtide tasandil kohalike omavalitsusest kui ka nendest asutustest, milles töötavad spetsialistid vastutavad laste heaolu tagamise eest. Juhtide kaasatus on tarvilik muu hulgas selleks, et eri valdkondade asutuste töötajad saaksid mandaadi ja ressursid võrgustikus osalemiseks;
- koostööüksuse kokkukutsumise ja koordineerimise eest vastutab omavalitsus;
- kohaliku omavalitsuse eesmärgid seatakse lähtuvalt põhinäitajatest, mis peegeldavad laste heaolu vastavas piirkonnas ning on mõõdetavad ja kindlaksmääratud aja jooksul saavutatavad;
- valdkondadeüleline ressurside süstemaatiline planeerimine ja laste heaoluga seotud eri valdkondade abimeetmete korraldamine toimub samaaegselt ja kooskõlastatult;
- kogutakse ja analüüsitakse strateegilisteks otsusteks vajalikke andmeid;
- kohalikul tasandil kehtestatakse teenuste miinimumloetelu ja kvaliteedistandardid ning tehakse asjakohast järelevalvet;
- toetatakse kohalike spetsialistide tasandi võrgustikke ning tagatakse vajalike spetsialistide ja teenuste olemasolu või puuduolevate suhtes koostöökokkulepped mõne teise omavalitsuse territooriumil tegutsevate asutuste teenusepakkujatega;

- koostööüksuse koostööpartneriks on riiklik keskne koordinatsiooniüksus, mis on toeks nii lastekaitsejuhtumite lahendamisel kui omavalitsuse võimekuse suurendamisel (nt abi arengukavade koostamisel ja ennetuse planeerimisel).

Koostööüksuse (võrgustiku) juriidiline staatus tuleb selgelt reguleerida, jättes samas paindlikuks osapoolte osalemine konkreetsetes koostöötegevustes lähtuvalt laste-perede vajadustest. Kuna mõiste „võrgustik“ tähistab Eestis enamasti mitteametlikku infovahetuse ja koostöö korraldamise vormi, võib taoline koostööüksus saada praktikas mõne teise nime. Võrgustiku formali-seerimine annab iga piirkonna kohalikule omavalitsusele ühe kindla koostööpartneri keskse koordinatsiooniüksuse näol riiklikult suunatud tegevuste rakendamiseks, lähtudes kohalikest vajadustest, sh esmatasandi spetsialistide valdkondadeülese koostöö toetamiseks (vt täpsemalt ka soovitused 5 ja 6).

5. Toe pakkumine spetsialistidele pädevuste arendamiseks ja tegutsemisviiside ühtlustamiseks

Spetsialistidele on tarvis rohkem teadmisi ja oskusi abivajavate (nt väärkoheldud) laste märkamiseks, nendest teatamiseks ja vajaduse korral ise juhtumikorralduses osalemiseks. Lisaks on tähtis viia iga valdkonna asjaomaste spetsialistideni mõistmine, kuidas juhtumikorralduses osalemine aitab nn põhitöö tegemise (näiteks hariduse andmise või tervishoiuteenuse pakkumise) sujuvamaks ja tulemuslikumaks muuta. Näiteks, loodava laste vaimse tervise kontseptsiooni koostamise raames on juba alustatud laste ja perede probleemide varajaseks märkamiseks standardiseeritud hindamisvahendite kohandamist. Kohandatud hindamisvahendid on mõeldud valdkonnaüleseks kasutamiseks ehk erinevatele esmatasandil lastega töötavatele spetsialistidele laste ja perede probleemide hindamise ühtlustamiseks.

Ülesannete iseloomustus, tuginedes praeguse olukorra kaardistusele

- Eri valdkondade (sotsiaal-, haridus- jm) spetsialistid on ebaühtlase ettevalmistusega tööks laste, noorte ja peredega. Laste ja noortega töötavate eri valdkondade spetsialistide baasväljaõpe ja täienduskoolitus ei ole ühtlustatud teoreetiliste ja praktiliste käsitlustega ega anna sihtrühmaga tööks ühtset metoodilist alust.
- Valdkondadeüleste kokkulepete puudumine tegevuspõhimõtete ja töömeetodite (sh sekkumiste) suhtes võib põhjustada arusaamatusi spetsialistide koostöös ja luua ebaühtlust valdkondadesiseste tegutsemisviiside vahel.
- Laste ja noorte heaks tegutsevate asutuste töötajatel puuduvad valdkondade vahel ühtlustatud juhised, praktikad ja mõnikord ka ressursid abivajava lapse märkamiseks ja temast teatamiseks, et analüüsida oma valdkonna juhtumite mõju lapse heaolule, kaasata omal initsiatiivil last, peret ja teisi osapooli ning olla ise kaasatud teiste asutuste initsiatiivi korral.
- Kehtivad regulatsioonid ei sätesta lastega tegelevate asutuste koostöökohustusi ja -võimalusi ühtselt ja tõhusalt. Infovahetuse ja koostöö praktika erineb piirkondade ja spetsialistide lõikes.

Ettepanekud seoses spetsialistide toetamisega teenuste pakkumisel ja võrgustikes osalemisega

- Koolituste riiklikult koordineeritud, süstemaatiline ja järjepidev väljaarendamine ning pakkumine.

- Teadlikkuse tõstmiseks, hoiakute ja käitumise mõjutamiseks aastaste ja pikemaajaliste plaaniliste koolitusprogrammide kujundamine viisil, et nendes osaleksid mitme eriala spetsialistid üheskoos nii valdkonnasiseselt kui ka koos teiste valdkondade spetsialistidega. Siinjuures on eriti tähtis kaasata koolitusgruppidesse inimesi samast piirkonnast, et võrgustiku liikmed saaksid üksteist ka mitteametlikult paremini tundma õppida.
- **Lühiajaliste töövarju- ja praktikaprogrammide korraldamine** eri valdkondade spetsialistide vahetamiseks ja üksteise töö tundmaõppimiseks.
- Laste heaolu tagamist mõjutavate **regulatsioonide ja juhendite** (nt töökirjelduste, sisekorraeskirjade) **täpsustamine eri valdkondade töötajate igapäevatöö vaatenurgast**. Vajalike nõuete kajastamine asutuste sisedokumentides (nt sisekorraeskirjades täpsed juhised abivajavast lapsest teatamiseks ja töölepingutes võimalused-kohustused võrgustikutöös osalemiseks).

6. Regionaalsete pädevus- ja koordinatsiooniüksuste loomine

Kohalike omavalitsuste ebaühtlane võimekus ei taga teenuste üle-eestilist kättesaadavust, ühtseid põhimõtteid ja kvaliteeti. Puudus on nii laste ja peredega töötavatest spetsialistidest, erialateadmistest, valdkondadeülevalt korraldatud hästi toimivast koostööst kui ka riiklikult koordineeritud ja suunatud toest. Seetõttu on praeguses olukorras keeruline pakkuda piisavalt laia ulatusega mõjusaid meetmeid, mis põhinevad laste, noorte ja perede vajadustel ning rajanevad teadmistel (nt uuringutel), et tagada pakutavate teenuste ja sekkumiste tulemuslikkus ning positiivne mõju.

Eespool nimetatud ettepanekute rakendamisel tuleb leida tasakaal kohalikest vajadustest lähtumise ja sujuvalt toimiva keskse koordinatsiooni vahel, et pakkuda tuge valdkondade ühisosa koostöös. Lahenduseks on asjakohase riigiasutuse (keskse koordinatsiooniüksuse) juurde regionaalsete üksuste loomine, et riiklikku laste, noorte ja perede heaolu puudutavat poliitikakujundust võimalikult hästi kohalikule tasandile viia ning kohalikke omavalitsusi asjakohaste tegevuste planeerimisel nõustada ja toetada.

Ettepanekud regionaalsete pädevus- ja koordinatsiooniüksuste rolli kohta

- Mitterahalise toe koordineeritud pakkumine kohaliku omavalitsuse mandaadiga võrgustike arendamiseks nii eestvedamis- kui erialase suutlikkuse tõstmise näol.
- Funktsiooni loomine, mida investeerimispankunduse analoogi kasutades võib kutsuda portfelli-halduseks. Igal regionaalses üksuses töötaval nn portfelli-halduril oleks nn portfelli piirkonna kohalike omavalitsuste võrgustikest, millest igaühe eraldi suutlikkust ta aitab tõsta. Portfelli-halduri ülesanne oleks muu hulgas panustamine kohalike võrgustike arendusse, näiteks pakkudes kohalikule omavalitsusele nõustamist terviseprofiilide koostamisel ja asjakohaste tegevuste planeerimisel ning nõustamist laste, noorte ja perede valdkonnas algandmete kogumisel.
- Abi erinevate teenuseosutajate (laste vaimse tervise keskused, õppenõustamiskeskused, kohalike omavalitsuste perekeskused, noortekeskused jt) koordineerimisel regioonis ja **mõjusate teenuste** (nt tõenduspõhised sekkumisprogrammid) **omavalitsustele kättesaadavaks muutmine**.
- **Andmete kogumise vormide ja näidisküsimustike loomine ning soovitude andmine**

aitamaks kohalikke võrgustikke nende töö kavandamiseks ja korraldamiseks tarvilike andmete kogumise ja analüüsiga.

- **Abi pakkumine keeruliste juhtumite korraldamisel** (sh kogenud spetsialistide oskusteabe pakkumine, mobiilsete meeskondade teenuse pakkumine).

Kokkuvõtte soovitustest

Tuginedes rahvusvaheliste konventsioonide põhimõtetele, riiklikele eesmärkidele ja praeguse olukorra kohta tehtud analüüsidele, annavad käesoleva dokumendi koostajad alljärgnevad soovitused laste, noorte ja perede valdkondadeülese tugisüsteemi edasiarendamiseks.

1. Valdkondadeülese strateegilise infovahetuse, koordineerimise ja vastutuse loomine

- Käesolevale lähtealuste dokumendile valitsusepoolse poliitilise mandaadi andmine ning selle elluviimiseks täpsema tegevuskava loomine, näiteks osana laste ja perede arengukavast ja riikliku nn valge raamatuna.
- Valdkondadeülese koordineerimise praktiliseks korraldamiseks ministeeriumide esindajatest koosneva töörühma moodustamine täpsemalt eesmärgistatud ja omavahel seostatud ühtseks laste õiguste ja lastekaitse poliitika kujundamiseks.
- Võimaluse loomine tööks abivajajate isikustatud andmetega valdkondadeülevalt, sh infosüsteemidevaheliste andmepäringute (nt rahvastikuregister, STAR, SKAIS, EHIS, PPA riskiperede ja isikute andmekogu) võimaldamine või olemasolevate registrite ühildamine. Andmete kogumise põhimõtete (mõisted, klassifikaatorid jms) ühtlustamine erinevates infosüsteemides.

2. Eesmärkide ja rahastusotsuste tuginemine andmetele, uuringutele ja analüüsidele

- Laste, noorte ja perede valdkonna ühtse teadus- ja arendusasutuse loomine või teemaga juba tegelevatele asutustele järjepideva koostöövormi kujundamine riiklike ja välisvahendite eesmärgipärasemaks suunamiseks.
- Kohaliku omavalitsuse, regiooni ja riigi tasemel lapse heaolu kajastava kvaliteedimõõdikute süsteemi loomine ja eesmärkide seadmine; kvaliteedimõõdikud on töövahend kohalikule omavalitsusele ning nende abil saab kaardistada lapse heaolu tugevusi ja arendamist vajavaid valdkondi, et tulemuste põhjal planeerida edasist arengut ning jälgida edusamme.
- Valdkondadeüleline ressursside süsteemne planeerimine ja kulu-tulu analüüside kasutamine rahastusotsuste tegemisel.

3. Ennetustegevuse ühtlustamine ja esmatähtsaks seadmine

- Ennetuse olulisuses, põhimõtetes, miinimumstandardites ja kvaliteedikriteeriumides kokkuleppimine.
- Ennetuse eesmärkide, täpsemate sihtrühmade, geograafilise jaotuse, mõju saavutamiseks minimaalselt vajalike vahendite ja kasutatavate meetodite kooskõlastamine.
- Riiklik (koordineerimise) toetus kohalikule tasandile vajalikus mahus kvaliteetse ennetustegevuse teostamiseks ja mõjususe hindamiseks.

- Vabaühenduste teostatavate ennetustegevuste ja rahastuse ühtlustamine (nt Hasartmängumaksu Nõukogu põhimõtete ülevaatamise abil) ning tegevuste mõjususe hindamise toetamine.

4. Kohalike võrgustike tõhusam rakendamine

- Luua kohaliku omavalitsuse territooriumil või kohalike omavalitsuste üleselt ühe selge mandaadi ja eesmärkidega otsustajate tasandi koostööüksus (võrgustik), mis planeerib strateegiliselt ja koordineerib piirkonna vajadustest lähtuvalt lastele ja peredele suunatud erinevate valdkondade pakutavate tegevuste ühtlustatud arengukavasid, tegevuskavasid ja eelarvet, sealhulgas:
 - kohaliku omavalitsuse eesmärkide seadmine lähtuvalt põhinäitajatest, mis peegeldavad laste heaolu vastavas piirkonnas ning on mõõdetavad ja kindlaksmääratud aja jooksul saavutatavad;
 - valdkondadeülene ressursside süsteemne planeerimine ja laste heaoluga seotud eri valdkondade abimeetmete korraldamine samaaegselt ja kooskõlastatult;
 - strateegilisteks otsusteks vajalike andmete kogumine ja analüüs;
 - kohalikul tasandil teenuste miinimumloetelu ja kvaliteedistandardite kehtestamine ning asjakohase järelevalve tegemine;
 - kohalike spetsialistide tasandi võrgustike toetamine, vajalike spetsialistide ja teenuste olemasolu tagamine või puuduolevate suhtes koostöökokkulepped mõne teise omavalitsuse territooriumil tegutsevate asutuste teenusepakkujatega;
- Kohaliku omavalitsuse koostööüksuse partneriks on riiklik keskne koordinatsiooniüksus, mis on toeks nii lastekaitse juhtumite lahendamisel kui omavalitsuse võimekuse suurendamisel (nt abi arengukavade koostamisel ja ennetuse planeerimisel).

5. Toe pakkumine spetsialistidele pädevuste arendamiseks ja tegutsemisviiside ühtlustamiseks

- Laste heaolu tagamist puudutavate regulatsioonide täpsustamine eri valdkondade töötajate igapäevatöö vaatenurgast.
- Juhendite ja vajaduspõhiste koolituste riiklikult koordineeritud, süsteemne ja järjepidev väljaarendamine ning pakkumine.
- Plaaniliste koolitusprogrammide kujundamine viisil, et nendes osaleksid mitme eriala spetsialistid üheskoos nii valdkonnasiseselt kui ka koos teiste valdkondade spetsialistidega.
- Lühiajaliste töövarju- ja praktikaprogrammide korraldamine eri valdkondade spetsialistide vahetamiseks ja üksteise töö tundmaõppimiseks.

6. Regionaalsete pädevus- ja koordinatsiooniüksuste loomine

- Mitterahalise toe pakkumine kohalike võrgustike arendamiseks nii eestvedamis- kui erialase suutlikkuse tõstmise näol.
- Abi erinevate teenuseosutajate (laste vaimse tervise keskused, õppenõustamiskeskused, kohalike omavalitsuste perekeskused, noortekeskused jt) tegevuse koordineerimisel regioonis ja mõjusate teenuste omavalitsustele kättesaadavaks muutmine.

- Andmete kogumise vormide ja näidisküsimustike loomine ning soovitude andmine aitamaks kohalikke võrgustikke nende töö kavandamiseks ja korraldamiseks tarvilike andmete kogumise ja analüüsiga.
- Abi pakkumine keeruliste lastekaitsejuhtumite korraldamisel (sh kogunud spetsialistide oskusteabe ja mobiilsete meeskondade teenuse pakkumine).
- Teenuste kvaliteedistandardite väljatöötamine ja omavalitsustele kättesaadavaks muutmine (nt tõenduspõhiste programmide arendamise, testimise ja laiendamise koordineerimine).